

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Вінницький навчально-науковий інститут економіки Західноукраїнського
національного університету

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

РУСНАК Віталій Ігорович

Вдосконалення управління капіталом підприємства

Спеціальність: 072 – фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Освітньо-професійна програма: Фінанси

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи Фвнм-21
В. І. Руснак

ВІННИЦЯ - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1. Економічна сутність капіталу, його види та структура.....	6
1.2. Методи оцінки ефективності використання капіталу підприємства.....	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ТОВ «ОЛЬГА».....	20
2.1 Загальна характеристика діяльності ТОВ «Ольга».....	20
2.2 Аналіз структури капіталу та оцінка ефективності його використання на ТОВ «Ольга».....	31
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА.....	37
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах нестабільної економіки, частих коливань ринкової кон'юнктури та високої конкуренції особливої актуальності набуває ефективне управління капіталом підприємства. Саме капітал є одним із ключових ресурсів, який забезпечує фінансову стійкість, платоспроможність і можливість стратегічного розвитку суб'єкта господарювання.

З одного боку, підприємства змушені постійно адаптуватися до змін у фінансовому середовищі, шукаючи оптимальні джерела фінансування та підтримуючи необхідний баланс між власним і позиковим капіталом. З іншого – не менш важливим є раціональний розподіл наявних ресурсів, що дозволяє забезпечити прибуткову та безперебійну діяльність.

З огляду на це, управління капіталом слід розглядати не лише як технічну функцію фінансового менеджменту, а як стратегічний процес, який впливає на всі сфери діяльності підприємства. Від правильності фінансових рішень у цій сфері залежить ефективність операційної діяльності, інвестиційна привабливість, а також здатність підприємства протистояти кризовим явищам.

Особливого значення проблема набуває в умовах обмеженого доступу до дешевих кредитних ресурсів та нестабільності валютного курсу, що часто ускладнює процес планування й реалізації фінансових стратегій. Тому сьогодні важливо не просто управляти капіталом, а робити це системно, обґрунтовано та з урахуванням сучасних підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання управління капіталом підприємства активно досліджуються в економічній науці як у теоретичному, так і в прикладному аспекті. Цій тематиці присвячено праці багатьох науковців, серед яких варто відзначити Баліцьку В.В., Бойко Т.П., Гончаренка А.М., Кнейслера О.В., Костецького В.В., Налукову Н.І., Плікуса І.Й., Школьника І.О. та інших. Водночас, незважаючи на значний обсяг напрацьованого матеріалу, залишається потреба у подальшому дослідженні зазначеної проблеми, зокрема

в частині її адаптації до сучасних умов ведення бізнесу в Україні. Саме це створює підґрунтя для глибшого аналізу та пошуку нових підходів до вдосконалення управління капіталом вітчизняних підприємств.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних основ управління капіталом, аналіз існуючого стану фінансових ресурсів підприємства та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління капіталом.

З урахуванням мети роботи, основними завданнями є:

- проаналізувати сутність капіталу як економічної категорії, визначити його основні види та структуру;
- розглянути основні методичні підходи до оцінювання ефективності використання капіталу на підприємстві;
- надати загальну характеристику діяльності ТОВ «Ольга» та дослідити фінансові показники, що характеризують його капітал;
- провести аналіз структури капіталу підприємства та здійснити оцінку ефективності його використання на практиці;
- визначити проблемні аспекти в управлінні капіталом досліджуваного підприємства;
- запропонувати практичні напрями вдосконалення управління капіталом, з урахуванням сучасних умов господарювання.

Об'єктом проведеного дослідження виступає процес управління капіталом підприємства.

Предметом дослідження є методи, моделі та інструменти, які використовуються в управлінні фінансовими ресурсами.

Під час написання роботи використано такі **методи**: аналіз і синтез – для теоретичного осмислення сутності капіталу та його класифікації; порівняльний аналіз – для оцінки структури та динаміки капіталу підприємства; коефіцієнтний аналіз – для вимірювання ефективності використання капіталу; графічний метод – для візуалізації змін у структурі капіталу; елементи прогнозування – для обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення

управління капіталом.

Інформаційною основою дослідження стали: фінансова звітність ТОВ «Ольга» за останні три роки; нормативно-правові акти України, що регулюють фінансову діяльність підприємств; наукові праці вітчизняних і зарубіжних економістів з питань управління капіталом; статистичні дані, аналітичні матеріали, публікації у профільних виданнях.

Практичне значення роботи. Результати дослідження мають прикладний характер і можуть бути використані на підприємствах для: оптимізації структури капіталу; підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами; формування обґрунтованих управлінських рішень у сфері фінансів; адаптації практик управління капіталом до сучасних економічних умов. Рекомендації, запропоновані в роботі, можуть бути впроваджені на ТОВ «Ольга» з метою поліпшення його фінансової стійкості та рентабельності.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 54 сторінки, що включає 11 таблиць та 6 рисунків. Список використаних джерел налічує 54 позицій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність капіталу, його види та структура

Поняття «капітал» походить від латинського слова *capitalis*, що в перекладі означає «основний» або «головний». Цей термін має глибоке історичне коріння і був предметом осмислення багатьох видатних економістів. Серед тих, хто зробив вагомий внесок у розвиток теорії капіталу, варто згадати К. Маркса, А. Сміта, Д. Рікардо, Дж. Кейнса, Ф. Модільяні, М. Міллера тощо.

Згідно з трактуванням Адама Сміта, капітал формується з матеріальних благ, якими людина володіє, але які вона не споживає безпосередньо, а використовує з метою отримання доходу. Він розмежовує запаси на ті, що приносять прибуток, і ті, що не використовуються для отримання зиску. Саме перші й становлять капітал [8].

Інший відомий економіст, Джон Стюарт Мілль, у праці «Принципи політичної економії» визначає капітал як сукупність запасів, сформованих унаслідок попередньої праці [34]. У межах трудової теорії вартості капітал розглядається як сукупність ресурсів, які у майбутньому здатні приносити дохід, що пояснюється їхньою обмеженістю та здатністю до самозростання.

Оригінальне бачення капіталу запропонував Йозеф Шумпетер, який трактував його як джерело отримання благ. У його концепції капітал є передусім фондом, за рахунок якого власник набуває засоби виробництва. За такого підходу капітал має форму грошових ресурсів або інших високоліквідних активів, які можуть бути оперативно використані підприємцем для фінансування діяльності [56].

Сучасний український науковець Бланк І.А. визначає капітал як загальну вартість усіх інвестованих ресурсів підприємства, як у грошовій, так і в матеріальній чи нематеріальній формах, що направлені на формування активів

підприємства [6].

Таким чином, можна стверджувати, що поняття «капітал» інтерпретується по-різному, залежно від підходу того чи іншого науковця. Основні трактування цієї категорії узагальнено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Підходи до трактування сутності поняття «капітал»

Автор	Визначення
Балабанов І.Т.	Капітал – це частина фінансових ресурсів. Капітал – це гроші, випущені в обіг, і доходи, що вони приносять від цього обігу.
Бідник О.І.	Капітал визначається як власність, що належить фізичним або юридичним особам у даний момент і чітко відокремлена від доходу, отриманого від цієї власності протягом певного періоду.
Біла О.Г.	Капітал підприємства – сукупні грошові ресурси, що використовуються на підприємстві; авансований у господарську діяльність капітал власний, позичений і залучений у сукупності.
Бланк І.А.	Капітал – загальна вартість засобів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів.
Брігхем Є.Ф.	Капітал – необхідний фактор виробництва, він включає компоненти боргу, нерозподілений прибуток, привілейовані акції і звичайні акції.
Катан Л.І.	Капітал – це накопичений шляхом збереження запас благ у формі грошових коштів і капітальних товарів, що залучаються його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і фактор виробництва з метою отримання доходу, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і пов'язане з фактором часу, ризику і ліквідності.
Клименко С.М.	Капітал – це сукупність матеріальних цінностей і коштів, фінансових вкладень і витрат на придбання прав і привілеїв, необхідних для здійснення його господарської діяльності.
Крамаренко Г.О., Чорна О.Е.	Капітал – це фінансові ресурси підприємства, необхідні для організації його господарської діяльності і використовувані в господарському обороті для одержання доходів і прибутку.
Поддєрьогін А.М.	Капітал – це кошти, якими володіє підприємство для здійснення своєї діяльності з метою отримання прибутку.
Подольська В.О.	Капітал – це вартість, яка в процесі виробництва дає нову додану вартість, тобто самозростає.
Селезньов В.В.	Капітал є взаємозростаючою вартістю, яка виступає у вигляді певної суми грошей, що витрачаються на засоби виробництва і на заробітну плату робітникам, а потім при продажі виготовленого товару знову перетворюються на гроші, але вже в більшій кількості.

Джерело: складено за [6; 8; 11; 18; 34; 26;38; 47; 51]

З огляду на економічну сутність, капітал підприємства має низку основних характеристик:

– по-перше, капітал є одним із базових факторів виробництва, поряд із трудовими ресурсами та природними активами. Водночас саме капітал виступає об'єднуючим елементом, що пов'язує ці фактори в єдину систему, здатну створювати додану вартість.

– по-друге, капітал відображає фінансовий потенціал підприємства, який здатен приносити дохід. З цієї позиції варто виокремити позичковий капітал, який не пов'язаний безпосередньо з виробництвом, але може бути джерелом прибутку у сфері фінансових або інвестиційних операцій;

– по-третє, для власників підприємства капітал слугує інструментом забезпечення матеріального добробуту як у поточному, так і в майбутньому періоді. Частина прибутку, яка не споживається, реінвестується, формуючи новий обсяг капіталу;

– по-четверте, капітал є показником ринкової вартості підприємства. Йдеться переважно про власний капітал, що формується за рахунок чистих активів. Його обсяг визначає не лише фінансову незалежність, а й здатність підприємства залучати зовнішнє фінансування;

– по-п'яте, динаміка капіталу слугує своєрідним індикатором ефективності господарської діяльності. Зростання власного капіталу зазвичай свідчить про прибуткову діяльність та наявність внутрішніх джерел фінансування, тоді як його скорочення може сигналізувати про фінансові труднощі або неефективну стратегію розвитку [6].

На наш погляд, капітал доцільно трактувати як сукупність фінансових, матеріальних та нематеріальних ресурсів, сформованих із внутрішніх і зовнішніх джерел, які підприємство залучає для забезпечення повноцінного функціонування та реалізації своєї господарської діяльності. Ці ресурси виступають основою для здійснення операційних, інвестиційних та фінансових процесів, кінцева мета яких – отримання економічного результату у вигляді прибутку (рис. 1.1).

Рис. 1.1 Сутність та особливості капіталу підприємства

Джерело: складено автором за даними джерела [1; 6, 56].

У ринкових умовах капітал відіграє вирішальну роль у забезпеченні стабільності та конкурентоспроможності підприємства. Він не лише відображає загальний обсяг фінансових ресурсів, але й слугує основою для управління активами, прибутковістю та ризиками.

Окрім багатозначності трактувань самого поняття капіталу, слід враховувати, що його застосування може відрізнятися залежно від напрямів діяльності підприємства. Саме тому доцільно виокремлювати окремі види капіталу, які функціонують у межах різних сфер підприємницької діяльності. Основні з них подано на рис. 1.2.

У процесі дослідження капіталу підприємства важливо окрему увагу приділити аналізу його структури. Як правило, на підприємстві розрізняють два основні джерела фінансування, власний та позиковий капітал. Співвідношення між цими двома складовими і формує структуру капіталу підприємства.

Структура капіталу дозволяє зрозуміти, за рахунок яких джерел формується загальний обсяг фінансових ресурсів підприємства. Вона відіграє

важливу роль у визначенні можливостей щодо оновлення основних засобів, рівня прибутковості діяльності, фінансової стійкості та здатності підприємства формувати дохід у довгостроковій перспективі. Крім того, знання структури капіталу дає змогу оцінити потенційні ризики, пов'язані з фінансуванням, а також загальну вартість бізнесу [24; 25].

Рис. 1.2. Види капіталу підприємства

Джерело: складено за даними джерела [3; 21; 22; 34].

Розумне й обґрунтоване формування структури капіталу дає змогу зменшити фінансові витрати та, водночас, сприяти зростанню ринкової вартості підприємства.

Одним із основних індикаторів ефективного управління капіталом є ступінь оптимальності його структури. Під цим поняттям у фінансовій науці розуміють таке співвідношення власного та позикового капіталу, яке забезпечує досягнення бажаного рівня рентабельності, фінансової рівноваги та загальної ефективності господарської діяльності [47].

У науковій літературі зустрічаються різні підходи до визначення поняття «оптимальна структура капіталу». Основні з них узагальнено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Основні підходи до визначення сутності оптимальної структури капіталу

Автор	Оптимальна структура капіталу – це
Ю. Бригхем, М. Ерхардт	таке поєднання позикового і власного капіталу, яке дає змогу досягти максимальної ціни акцій фірми за незмінних інвестиційних можливостей.
І.О. Бланк	співвідношення всіх форм власних і позикових фінансових коштів, що використовуються підприємством у процесі господарської діяльності для фінансування активів.
В.О. Подольська	таке співвідношення між власним і позиковим капіталом, за якого забезпечується найефективніша пропорційність між дохідністю та фінансовою стійкістю підприємства.
О.Т. Євтух	процес встановлення такого співвідношення між частинами капіталу, яке найбільшою мірою відповідає вимогам ефективності роботи підприємства.
А.Г. Семенов	співвідношення між власним і позиковим капіталом, за якого підприємство отримує максимальний прибуток і максимальну рентабельність.
Л. Басовський і Г. Маховикова	певне співвідношення власного та позикового капіталу, що призводить до максимізації вартості акцій підприємства

Джерело: складено за даними джерела [5; 6; 8; 47].

Узагальнивши основні підходи до трактування поняття «оптимальна структура капіталу», можна зробити висновок, що доцільно розуміти під цим терміном таке співвідношення між власним і позиковим капіталом, яке забезпечує підприємству досягнення стабільного рівня фінансової стійкості, рентабельності та підвищення загальної ефективності функціонування за умов прийняттого рівня фінансового ризику.

Система управління капіталом включає три основні складові:

1. Підсистема формування капіталу – передбачає забезпечення достатнього обсягу ресурсів, їх оптимальну структуру, підтримання фінансової рівноваги, а також реалізацію політики реінвестування.

2. Підсистема використання капіталу – охоплює фінансування оборотних і необоротних активів, управління ризиками та здійснення фінансового контролю.

3. Функціональна підсистема – включає цілі, завдання, принципи та методи управління капіталом, які забезпечують узгодженість процесів фінансування, розподілу та ефективного використання ресурсів.

Ефективне управління капіталом є однією з вагомих умов стабільного функціонування та розвитку будь-якого підприємства. Основною його метою виступає зростання ринкової вартості підприємства, що досягається через раціональне формування, використання й оптимізацію фінансових ресурсів.

Управління капіталом охоплює комплекс завдань, серед яких важливо виокремити:

- 1) забезпечення підприємства необхідним обсягом фінансових ресурсів;
- 2) ефективне розподілення капіталу між основними напрямками діяльності;
- 3) підвищення дохідності вкладеного капіталу;
- 4) зниження рівня фінансових ризиків, пов'язаних з його використанням;
- 5) побудова збалансованої структури капіталу;
- 6) збереження фінансової рівноваги;
- 7) своєчасне реінвестування коштів для забезпечення безперервності діяльності.

З огляду на це, управління капіталом повинне базуватись на низці принципів, які забезпечують обґрунтованість прийняття фінансових рішень. До основних із них належать:

- 1) орієнтація на перспективний розвиток підприємства;
- 2) досягнення відповідності між обсягами залучених коштів і структурою активів;

- 3) оцінка доцільності й вартості кожного джерела фінансування;
- 4) мінімізація витрат на залучення ресурсів;
- 5) забезпечення ефективного використання капіталу в межах господарської діяльності.

У процесі функціонування підприємства склад та обсяг капіталу зазнають змін. Це може бути пов'язано як із приростом, так і зі скороченням окремих його елементів. Постійне трансформування ресурсів у товарні цінності чи фінансові інструменти є характерною ознакою ринкової економіки.

Особливу увагу слід приділити власному капіталу, адже саме він є основою фінансової незалежності, стабільності та довгострокового розвитку суб'єкта господарювання. Саме тому якість управління капіталом значною мірою визначає загальну ефективність діяльності підприємства.

Управління капіталом варто розглядати як систему взаємопов'язаних елементів, які забезпечують оптимальне фінансування операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. У структурі цієї системи можна виділити дві основні підсистеми:

1. Підсистема управління формуванням капіталу, що охоплює забезпечення достатнього обсягу ресурсів, формування їх раціональної структури, підтримання фінансової рівноваги та забезпечення умов для подальшого реінвестування.

2. Підсистема управління використанням капіталу, яка передбачає фінансування активів, управління ризиками, контроль за ефективністю використання ресурсів і реалізацію фінансового контролю.

Отже, метою системи управління капіталом є створення такої моделі фінансування діяльності, яка б дозволяла досягти стратегічних і поточних цілей підприємства. Це включає:

- оптимальний розподіл ресурсів за напрямками діяльності;
- досягнення стабільної рентабельності капіталу при допустимому рівні ризику;
- збалансування джерел фінансування з наявними активами;

- підтримання належного рівня ліквідності й платоспроможності;
- впровадження постійного контролю за ефективністю капіталовкладень.

Важливо зазначити, що реалізація цих завдань можлива лише за умови побудови організаційно-економічного механізму управління капіталом, який забезпечує системний підхід до управлінських рішень. Такий механізм охоплює планування, аналіз, контроль і регулювання фінансових потоків із метою досягнення оптимального співвідношення між власними, залученими та позиковими ресурсами.

1.2. Методи оцінки ефективності використання капіталу підприємства

Аналіз ефективності використання капіталу є важливим інструментом, що ґрунтується на обробці, узагальненні та інтерпретації даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Його основними завданнями виступають: оцінка поточного фінансового стану підприємства та його перспектив розвитку; визначення можливих джерел фінансування та вибір найбільш раціональних варіантів їх використання; виявлення допустимих темпів зростання з урахуванням ресурсного забезпечення; а також аналіз позицій підприємства на ринку капіталу.

Для оцінки ефективності використання капіталу застосовуються різноманітні показники, що допомагають встановити взаємозв'язки між ключовими аспектами фінансово-господарської діяльності. Загалом виділяють три основні підходи до такого аналізу: структурний, динамічний та коефіцієнтний. Найбільш інформативним вважається саме поєднання цих підходів, адже воно дозволяє отримати комплексну оцінку ефективності капіталу. Водночас, коефіцієнтний аналіз дає змогу сформуванню найповніше уявлення про ефективність його використання [39].

У процесі коефіцієнтного аналізу розраховується значна кількість

показників, які зазвичай групуються для зручності на кілька категорій: коефіцієнти оцінки руху капіталу; показники структури капіталу; коефіцієнти ділової активності; коефіцієнти рентабельності та інші (табл. 13) [33].

Таблиця 1.3

Основні показники ефективності використання капіталу підприємства

Назва показника	Формула розрахунку
1. Коефіцієнти оцінки руху капіталу	
Коефіцієнт надходження сукупного капіталу (Кпост)	$K_{\text{пост}} = \text{отриманий капітал} / \text{вартість капіталу на кінець періоду}$
Коефіцієнт надходження власного капіталу (КПостСК)	$K_{\text{постСК}} = \text{надійшов власний капітал} / \text{власний капітал на кінець періоду}$
Коефіцієнт надходження позикового капіталу (КПостЗК)	$K_{\text{постЗК}} = \text{надійшли позикові кошти} / \text{позиковий капітал на кінець періоду}$
Коефіцієнт використання власного капіталу (КІспСК)	$K_{\text{іспСК}} = \text{використана частина власного капіталу} / \text{власний капітал на початок періоду}$
Коефіцієнт вибуття позикового капіталу (КВиБЗК)	$K_{\text{вібЗК}} = \text{вибули позикові кошти} / \text{позиковий капітал на початок періоду}$
2. Коефіцієнти ділової активності	
Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу (КобОК)	$K_{\text{обОК}} = \text{обсяг реалізованої продукції} / \text{середній залишок оборотних коштів}$
Тривалість одного обороту в днях (Д)	$D = \text{кількість днів у періоді} / \text{коефіцієнт оборотності оборотного капіталу}$
Оборотність власного капіталу (Об.)	$Ob. = \text{обсяг реалізації} / \text{середньорічна вартість власного капіталу}$
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (КобКЗ)	$K_{\text{обКЗ}} = \text{собівартість реалізованої продукції} / \text{середня вартість кредиторської заборгованості}$
3. Коефіцієнти структури капіталу	
Коефіцієнт власного капіталу (Кск)	$K_{\text{ск}} = \text{власний капітал} / \text{валюта балансу}$
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу (Кзк)	$K_{\text{зк}} = \text{позиковий капітал} / \text{валюта балансу}$
Коефіцієнт фінансового левериджу (Кфін.лев)	$K_{\text{фін.лев}} = \text{позиковий капітал} / \text{власний капітал}$
Коефіцієнт фінансування (Кфінан.)	$K_{\text{фінан.}} = \text{власний капітал} / \text{позиковий капітал}$
Коефіцієнт покриття необоротних активів (Кпва)	$K_{\text{пва}} = (\text{власний капітал} + \text{довгострокові зобов'язання}) / \text{необоротні активи}$
4. Коефіцієнти рентабельності	
Рентабельність власного капіталу (Рвк)	$R_{\text{вк}} = \text{чистий прибуток} / \text{власний капітал}$
Рентабельність позикового капіталу (РПК)	$R_{\text{ПК}} = \text{чистий прибуток} / \text{позиковий капітал}$
Рентабельність оборотного капіталу (Роб.а)	$R_{\text{об.а}} = \text{чистий прибуток} / \text{оборотні кошти}$
5. Показник ефективності використання основних засобів	
Фондовіддача основних засобів (ФО)	$FO = \text{виручка від реалізації} / \text{середня вартість основних засобів}$

Джерело: складено за даними джерела [8; 13; 27; 33; 52; 60].

Далі варто охарактеризувати зазначені в таблиці показники, зокрема:

1. Коефіцієнти оцінки руху капіталу. Ця група показників дозволяє проаналізувати, наскільки активно підприємство залучає, використовує та погашає фінансові ресурси у процесі своєї діяльності. Вони допомагають оцінити динаміку змін капіталу, його надходження, використання та вибуття:

– коефіцієнт надходження сукупного капіталу показує, яка частка капіталу на кінець періоду сформована за рахунок нових надходжень. Цей показник свідчить про рівень оновлення фінансових ресурсів підприємства;

– коефіцієнт надходження власного капіталу відображає, яка частина власного капіталу на кінець звітного періоду була сформована за рахунок нових власних надходжень. Це важливий показник внутрішньої фінансової активності підприємства;

– коефіцієнт надходження позикового капіталу характеризує частку нових зовнішніх фінансових ресурсів (кредитів, позик) у структурі позикового капіталу на кінець періоду;

– коефіцієнт використання власного капіталу дозволяє оцінити, яку частину власного капіталу було фактично використано у господарській діяльності протягом звітного періоду;

– коефіцієнт вибуття позикового капіталу показує, яку частку позикових коштів підприємству вдалося повернути кредиторам. Це важливий показник фінансової стабільності та платоспроможності.

2. Коефіцієнти ділової активності. Показники цієї групи дозволяють оцінити швидкість обігу капіталу та ефективність його використання у господарській діяльності. Вони особливо важливі для виявлення, наскільки ефективно підприємство використовує наявні ресурси для отримання виручки:

– коефіцієнт оборотності оборотного капіталу показує, скільки разів протягом звітного періоду обігові кошти підприємства повністю обернулися. Чим вищий показник, тим ефективніше використовуються обігові активи;

– тривалість одного обороту в днях відображає середню кількість днів, необхідну для здійснення одного повного обороту оборотного капіталу. Менше

значення – краща ліквідність і оперативність;

– оборотність власного капіталу характеризує ефективність використання власних джерел фінансування. Показує, скільки разів за період власний капітал обернувся у формі доходу від реалізації;

– коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості свідчить про швидкість розрахунків підприємства з постачальниками. Чим більший показник, тим краще підприємство дотримується платіжної дисципліни.

3. Коефіцієнти структури капіталу. Ці показники дозволяють оцінити структурний баланс між власними та залученими ресурсами, а також рівень фінансової стійкості підприємства. Вони особливо важливі для інвесторів і кредиторів, адже свідчать про рівень ризику:

– коефіцієнт власного капіталу (також відомий як коефіцієнт автономії) показує частку власних коштів у загальній сумі фінансових ресурсів підприємства. Високе значення свідчить про фінансову незалежність;

– коефіцієнт концентрації позикового капіталу демонструє, яка частина капіталу сформована за рахунок позик і кредитів. Чим вище показник, тим більша залежність від зовнішніх джерел;

– коефіцієнт фінансового левериджу показує, скільки позикових коштів припадає на 1 гривню власного капіталу. Дає уявлення про рівень фінансового ризику та ймовірність виникнення дефіциту обігових коштів;

– коефіцієнт фінансування є зворотним до фінансового левериджу і демонструє, наскільки підприємство залежить від власного капіталу. Чим вище, тим краще;

– коефіцієнт покриття необоротних активів дає змогу оцінити, чи достатньо довгострокових джерел фінансування для покриття вартості основних засобів і іншого необоротного майна.

4. Коефіцієнти рентабельності. Ці показники дають відповідь на головне питання: наскільки ефективно підприємство перетворює вкладені кошти у прибуток. Вони критично важливі при оцінці привабливості бізнесу для інвесторів:

– рентабельність власного капіталу показує, скільки чистого прибутку приносить кожна гривня власного капіталу. Високе значення говорить про інвестиційну привабливість підприємства;

– рентабельність позикового капіталу демонструє прибутковість використання залучених коштів. Дозволяє оцінити, чи доцільно підприємству користуватися кредитами;

– рентабельність оборотного капіталу свідчить про ефективність використання обігових активів. Чим вищий показник, тим більше прибутку з одиниці оборотних ресурсів.

5. Показник ефективності використання основних засобів:

– фондвіддача основних засобів показує, скільки гривень виручки приносить кожна гривня, вкладена в основні засоби (обладнання, будівлі тощо). Це важливий показник ефективності основного капіталу та його впливу на виробничі результати.

У другому розділі роботи буде проведено аналіз ефективності використання капіталу на прикладі ТОВ «Ольга». Для цього обрано метод коефіцієнтного аналізу, оскільки він дозволяє глибше оцінити фінансовий стан підприємства через систему кількісних показників. Водночас слід врахувати, що повне охоплення усіх можливих коефіцієнтів є недоцільним з кількох причин. По-перше, господарська діяльність досліджуваних підприємств має вузьку спеціалізацію. По-друге, власники таких компаній не завжди володіють достатнім рівнем економічної підготовки, що ускладнює застосування складних фінансових інструментів на практиці.

З огляду на ці обставини, доцільним є зосередження на тих показниках, які найбільш точно відображають ефективність використання капіталу саме в умовах малих підприємств. До переліку обраних коефіцієнтів увійшли: коефіцієнт власного капіталу; коефіцієнт позикового капіталу; коефіцієнт фінансового левериджу; коефіцієнт фінансування; оборотність оборотного капіталу (у кількості оборотів і в днях); коефіцієнт покриття необоротних активів; рентабельність власного, позикового й оборотного капіталу;

фондовіддача основних засобів.

Обґрунтоване застосування саме цих показників дозволить отримати цілісне уявлення про фінансовий стан підприємства, його прибутковість, рівень платоспроможності, ефективність управління ресурсами, а також визначити доцільність залучення додаткових коштів.

Таким чином, коефіцієнтний аналіз є доступним та дієвим інструментом для комплексної оцінки ефективності управління капіталом. Його перевага полягає в тому, що він дозволяє сформулювати всебічне уявлення про ключові аспекти фінансово-господарської діяльності підприємства. Такий підхід є корисним не лише для власників бізнесу, а й для зацікавлених сторін: банків, потенційних партнерів, кредиторів та інвесторів, які зацікавлені в об'єктивній оцінці фінансової стійкості та інвестиційної привабливості підприємства як у коротко-, так і в довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ТОВ «ОЛЬГА»

2.1. Загальна характеристика діяльності ТОВ «Ольга»

Товариство з обмеженою відповідальністю «Ольга» – це сільськогосподарське підприємство, розташоване у місті Вінниця за адресою: вул. Гонти, 54 Г. Організаційно-правова форма господарювання – товариство з обмеженою відповідальністю, що забезпечує обмежену відповідальність учасників у межах їх частки в статутному капіталі. Такий формат господарювання створює передумови для залучення інвесторів, укладання тривалих контрактів та спрощує доступ до банківського фінансування.

Діяльність ТОВ «Ольга» базується на чинному законодавстві України, зокрема положеннях Господарського та Цивільного кодексів, Закону України «Про господарські товариства», а також податковому законодавстві. Заснування підприємства відбувалося у кілька етапів: спочатку було підготовлено пакет установчих документів, що включав статут, інформацію про засновників і порядок розподілу статутного капіталу. Наступним етапом стала державна реєстрація у відповідних органах, після чого підприємство отримало статус юридичної особи й розпочало господарську діяльність 23 грудня 2003 року на землях, що належать Стадницькій і Гавришівській сільським радам Вінницької області. Загальна площа земельних угідь нині становить близько 2000 гектарів.

Основною метою функціонування підприємства є отримання прибутку шляхом реалізації якісної сільськогосподарської продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Управлінська діяльність організована за лінійно-функціональним принципом, що передбачає чітке розмежування обов'язків між керівними органами та функціональними підрозділами. Найвищим органом управління виступають загальні збори учасників, до повноважень яких належать

стратегічні рішення: затвердження планів розвитку, внесення змін до статуту, розподіл прибутку тощо. У своїй діяльності підприємство керується принципами законності, прозорості, економічної ефективності, соціальної відповідальності, а також здатності до адаптації.

Основним напрямом є вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур та насіння олійних. Серед додаткових напрямів:

- надання послуг у сфері рослинництва;
- проведення післяурожайних операцій;
- обробка насінневого матеріалу;
- діяльність у сфері лісового господарства;
- виробництво продукції борошномельно-круп'яної промисловості;
- оптова торгівля зерном, насінням, кормами;
- неспеціалізована оптова торгівля;
- вирощування плодово-ягідних культур;
- вантажні автоперевезення;
- оренда сільськогосподарської техніки та обладнання [22].

Підприємство реалізує повний цикл сільськогосподарського виробництва: від підготовки ґрунту до зберігання й збуту врожаю. Для ефективного використання земельних ресурсів застосовуються науково обґрунтовані сівозміни, сучасні агротехнології, точне землеробство, системи крапельного поливу й моніторингу стану ґрунтів, що дозволяє не лише підвищити врожайність, а й зменшити витрати.

Технічна база підприємства включає сучасну сільськогосподарську техніку, яка сприяє підвищенню продуктивності праці та оптимізації виробничих процесів. Серед обладнання: культиватор John Deere 980, глибокорозпушувачі DMI 530 та John Deere 510, посівні комплекси Pottinger Terrasem 6, сівалки John Deere 750 та Monosem 8R, комбайни John Deere 9680 WTS та Case 8230 із відповідними жатками. Початково підприємство спеціалізувалося переважно на зернових культурах, однак згодом відбулося розширення діяльності, включаючи вирощування технічних та олійних культур,

що стало можливим завдяки інвестиціям у спеціалізовану техніку.

ТОВ «Ольга» є важливим елементом агропромислового комплексу України та виконує помітну функцію в забезпеченні продовольчої безпеки держави. З огляду на те, що Україна стабільно входить до переліку провідних експортерів зернових і олійних культур, діяльність подібних агропідприємств має стратегічне значення. На регіональному рівні підприємство займає провідні позиції серед сільськогосподарських виробників Вінниччини, що позитивно впливає на економічний розвиток області, сприяє наповненню місцевого бюджету, створює нові робочі місця та стимулює розвиток соціальної і виробничої інфраструктури. Крім того, активна взаємодія з іншими учасниками ринку сприяє зростанню та стабільності аграрного сектору регіону [11].

Для ефективної реалізації виробничих процесів ТОВ «Ольга» активно співпрацює з рядом надійних постачальників, які забезпечують підприємство всіма необхідними ресурсами та здійснює збут продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Основні постачальники та споживачі продукції ТОВ «Ольга»

Категорія	Функція/Призначення	Приклади партнерів
Постачальники насіння	Постачання сертифікованого насіння для забезпечення високої врожайності	«Сингента», «Зелений світ»
Постачальники добрив	Забезпечення мінеральними та органічними добривами	«КВС-Україна»
Постачальники засобів захисту рослин	Постачання пестицидів, гербіцидів, фунгіцидів для захисту врожаю	Bayer CropScience
Постачальники техніки	Забезпечення сучасним агротехнічним обладнанням	«Агроторг», «Агроресурс»
Постачальники паливно-мастильних матеріалів	Надання пального та мастил для роботи техніки	«ОККО», «WOG»
Переробні підприємства	Закупівля сільгосппродукції для переробки	«Зерновіт», елеватори, олійні заводи
Оптові дистриб'ютори і торговельні мережі	Реалізація продукції на внутрішньому ринку	Регіональні торгові компанії
Експортні компанії	Постачання продукції на зовнішні ринки, зокрема до ЄС	Експортери, що працюють з ЄС (Польща, Італія тощо)

Джерело: складено за даними ТОВ «Ольга»

Фінансова стабільність ТОВ «Ольга» підтримується через партнерство з низкою банківських установ. Підприємство користується послугами таких банків, як АТ «Ощадбанк», АТ «Райффайзен Банк» та АТ «ПриватБанк», що дозволяє ефективно фінансувати виробничі потреби та реалізовувати інвестиційні проєкти (табл. 2.2).

Таблиця 2.2.

Банківське обслуговування ТОВ «Ольга»

Банк	Вид послуг	Умови співпраці
Ощадбанк	Кредитні лінії на техніку	5-7% річних
ПриватБанк	Обслуговування рахунків	Стандартні тарифи
Райффайзен Банк	Фінансування під врожай	До 10% річних

Джерело: складено за даними ТОВ «Ольга»

Разом з цим, ТОВ «Ольга» впроваджує активну кредитно-інвестиційну стратегію, головною метою якої є розширення виробництва та його технічна модернізація. Основні напрями інвестування включають:

1. Придбання сучасної сільськогосподарської техніки та обладнання, що сприяє підвищенню продуктивності завдяки застосуванню новітніх технологій.

2. Запровадження інновацій у вирощуванні сільськогосподарських культур, включаючи зрошувальні системи, цифрові технології для агроаналітики та прогнозування врожайності.

3. Розвиток експортного потенціалу, шляхом модернізації логістики та розширення присутності на міжнародних ринках.

Зважаючи на вимоги сучасного аграрного ринку, підприємство активно співпрацює з профільними науково-дослідними установами, галузевими інститутами та консультантами з метою оптимізації виробничих процесів, підвищення врожайності та впровадження аграрних інновацій.

Для отримання відповідних дозволів, дотацій, грантів і сертифікатів підприємство взаємодіє з органами державного регулювання, зокрема Міністерством аграрної політики та продовольства України, Державною податковою службою тощо.

ТОВ «Ольга» також здійснює зовнішньоекономічну діяльність, експортуючи продукцію (переважно пшеницю, кукурудзу та соняшник) на ринки таких країн як Болгарія, Румунія, Італія, Угорщина та Польща. При цьому важливою частиною експортної роботи є взаємодія з митними службами, митними брокерами, а також проходження процедур сертифікації відповідно до міжнародних стандартів.

Як один із основних учасників аграрного сектору України і Вінницької області, підприємство активно взаємодіє з різними елементами ринкової інфраструктури – від постачальників ресурсів до банківських установ та зовнішніх партнерів. Завдяки ефективному управлінню, інвестиційним ініціативам і відкритості до інновацій, ТОВ «Ольга» стабільно розвивається та зберігає конкурентоспроможність.

Прогнозування діяльності підприємства здійснюється на основі аналізу внутрішніх і зовнішніх чинників, а також поточних економічних тенденцій. Це дозволяє визначати ймовірні ризики, формувати обґрунтовані управлінські рішення, підтримувати фінансову стійкість і рентабельність діяльності.

Планування роботи господарства охоплює:

- 1) стратегічне планування (період понад 5 років): формування вектору розвитку, впровадження нових напрямів діяльності;
- 2) тактичне планування (від 3 до 5 років): складання річних програм, бюджету, визначення ресурсів;
- 3) оперативне планування (1-3 роки): щоденна та поточна координація робіт, моніторинг виконання.

Основою ефективного планування є чітка організація планового відділу підприємства. Його головне завдання – розробка економічно обґрунтованих заходів, які відповідають цілям розвитку, забезпечують оптимальне використання ресурсів та підвищують загальну ефективність функціонування підприємства (табл. 2.3).

Процес планування на підприємстві розпочинається з комплексного аналізу як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. На цьому етапі

оцінюються наявні ресурси підприємства, а також вивчаються зовнішні чинники, зокрема ситуація на ринку, рівень попиту, зміни у державній політиці, можливість залучення дотацій чи інвестиційних грантів. Результати аналізу стають основою для формування стратегічного бачення розвитку підприємства та постановки конкретних цілей на майбутній період.

Таблиця 2.3

Структура планового відділу

Посада, відділ	Функції та завдання
Директор	Загальне керівництво, затвердження планів
Головний бухгалтер	Ведення обліку, підготовка звітностей, контроль за виконанням фінансового плану
Начальник планово-економічного відділу	Координація планування, розробка фінансових та виробничих планів
Економісти	Розрахунок собівартості, аналіз витрат, підготовка прогнозних показників
Агрономічний відділ	Планування посівів, контроль за дотриманням агротехнологій
Відділ маркетингу	Дослідження ринку, цін, прогнозування попиту
Відділ логістики та технічного забезпечен.	Планування закупівель, контроль за поставками та зберіганням ресурсів

Джерело: складено за даними ТОВ «Ольга»

Формування бізнес-плану відбувається за кількома послідовними етапами. Спершу здійснюється аналіз ринку: вивчаються обсяги попиту на сільськогосподарську продукцію, визначається рівень конкуренції. Далі розробляється виробничий план, що включає структуру посівів, потребу в техніці, насінні, добривах та інших ресурсах. Наступним кроком є складання фінансового плану, в якому розраховуються витрати, прогнозується дохід, визначається рівень прибутковості та точка беззбитковості. Завершальний етап – оцінка ризиків, пов'язаних з кліматичними, ринковими чи регуляторними факторами.

Для ґрунтовної оцінки результатів фінансово-господарської діяльності ТОВ «Ольга» за 2022-2024 роки було здійснено аналіз основних економічних показників підприємства. Основою для розрахунків стали офіційні дані з

бухгалтерської фінансової звітності, а саме: форма №1 «Баланс» та форма №2 «Звіт про фінансові результати». Результати розрахунків і порівняння динаміки основних показників у розрізі трьох звітних періодів узагальнено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Аналіз основних показників фінансово-господарської діяльності ТОВ «Ольга»

Показники	Роки			Відхилення:			
	2022	2023	2024	2024 від 2023 року		2023 від 2022 року	
				абсолютне	%	абсолютне	%
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації	96084	120475	128701	8226	6,8	24391	25,4
2. Собівартість реалізованої продукції	80275	101153	108095	6942	6,7	20878	26,0
3. Валовий прибуток	15809	19322	20606	1284	6,6	3513	22,2
4. Фінансові результати від операційної діяльності	4999	8990	7368	-1622	-18,0	3991	79,8
5. Чистий прибуток (збиток)	3695	6839	5266	-1573	-23,0	3144	85,1
6. Валюта балансу	50370	56530	68844	12314	21,8	6160	12,2
7. Власний капітал	44322	51161	56427	5266	10,3	6839	15,4
8. Залучений капітал	6048	5369	12417	7048	131,3	-679	-11,2
9. Необоротні активи	10888	10078	10072	-6	-0,06	-810	-7,4
10. Оборотні активи	39482	46452	58772	12320	26,5	6970	17,7

Джерело: складено за даними ТОВ «Ольга»

У 2022-2024 роках ТОВ «Ольга» демонструвало поступове зростання обсягів реалізації продукції. Чистий дохід за звітний період збільшився на 33,9%, зокрема у 2023 році відбулось зростання на 25,4%, а в 2024 – на 6,8%. Це свідчить про стабільну динаміку продажів і розширення ринків збуту.

Водночас собівартість реалізованої продукції зросла майже паралельно з доходами, що частково вплинуло на темпи приросту валового прибутку. Проте підприємству вдалося утримати позитивну маржу, що підтверджує ефективне управління витратами.

Незважаючи на зростання валового прибутку, у 2024 році спостерігається

зниження фінансового результату від операційної діяльності та чистого прибутку порівняно з 2023 роком – на 18% та 23% відповідно. Це може бути пов'язано з підвищенням адміністративних витрат, збільшенням амортизаційних відрахувань чи інвестиційними витратами.

Позитивним є зростання валюти балансу на 21,8% у 2024 році, що свідчить про розширення активів підприємства. Значне збільшення частки оборотних активів (+26,5%) вказує на зростання обсягів обігових коштів, необхідних для підтримки виробництва. Водночас структура активів залишається збалансованою: частка необоротних активів стабільна, що підтверджує довгострокову стійкість.

Власний капітал також демонструє поступове зростання, що є позитивною ознакою фінансової стабільності підприємства. Особливо помітним є зростання залученого капіталу у 2024 році, більш ніж удвічі, що може вказувати на активізацію інвестиційної або кредитної політики.

У цілому, підприємство ТОВ «Ольга» протягом аналізованого періоду демонструє позитивну динаміку розвитку, хоча певні зниження чистого прибутку та операційного результату у 2024 році вказують на необхідність глибшого аналізу витрат та ефективності операцій.

Для глибшої оцінки результатів діяльності підприємства доцільно проаналізувати рівень рентабельності, оскільки ці показники відображають ефективність використання ресурсів та здатність підприємства генерувати прибуток. Дані про рентабельність та їх зміну за 2022-2024 роки наведено у таблиці 2.5.

Упродовж аналізованого періоду підприємство демонструє позитивну динаміку рентабельності власного капіталу. Зростання цього показника з 8,7 % у 2022 році до 14,7 % у 2024 році (на 6,0 відсоткових пункти або на 68,9 %) свідчить про покращення ефективності використання власних фінансових ресурсів. Це позитивний сигнал для потенційних інвесторів і власників, оскільки вказує на зростання прибутковості їхніх вкладень.

Таблиця 2.5

Аналіз рентабельності підприємства ТОВ «Ольга»

Показник	Роки			Зміна значення 2024 р. в порівнянні з			
				2022 р.		2023 р.	
	2022	2023	2024	абс. відх.	%	абс. відх.	%
1. Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	8,7	14,3	14,7	6,0	68,9	0,4	2,8
2. Коефіцієнт рентабельності активів	7,4	12,8	8,4	1,0	13,5	-4,4	-34,4
3. Коефіцієнт рентабельності продажу	4,2	6,1	4,4	0,2	4,8	-1,7	-27,9
4. Коефіцієнт рентабельності витрат	4,6	6,7	4,9	0,3	6,5	-1,8	-26,9

Джерело: складено за даними ТОВ «Ольга»

Коефіцієнт рентабельності активів також зростав з 7,4 % у 2022 році до 8,4 % у 2024 році, що вказує на загальне підвищення ефективності використання активів підприємства. Проте варто зауважити, що порівняно з 2023 роком цей показник знизився на 4,4 п.п. (на 34,4 %), що може свідчити про деяке уповільнення темпів зростання продуктивності активів або зростання витрат, не компенсованих достатнім приростом доходів.

Рентабельність продажу залишалася стабільною, незначно зростаючи протягом періоду: з 4,2 % у 2022 році до 4,4 % у 2024 році. Загальне зростання становило лише 0,2 п.п. (4,8 %), однак порівняно з 2023 роком показник навіть зменшився на 1,7 п.п. (на 27,9 %), що вказує на зниження ефективності формування прибутку з одиниці реалізованої продукції. Це може бути наслідком зниження цінової маржі або зростання собівартості продукції.

Коефіцієнт рентабельності витрат у 2024 році становив 4,9 %, що на 0,3 п.п. більше, ніж у 2022 році, однак також демонструє зниження у порівнянні з 2023 роком (на 1,8 п.п. або 26,9 %). Це свідчить про зниження ефективності витрачання коштів на виробництво та реалізацію продукції у 2024 році.

У підсумку, ТОВ «Ольга» у 2022-2024 роках загалом демонструє зростання показників рентабельності, особливо за рахунок підвищення ефективності використання власного капіталу. Водночас деякі негативні

тенденції в 2024 році, зокрема зниження рентабельності активів, продажу та витрат порівняно з 2023 роком, потребують детального аналізу для виявлення причин і розробки заходів щодо їх усунення.

Як уже зазначалося раніше, одним із ключових напрямів оцінки ефективності діяльності підприємства є аналіз його ділової активності. Вона відображає інтенсивність використання ресурсів у процесі господарської діяльності та визначається за допомогою показників оборотності й тривалості обігу в днях. У зв'язку з цим доцільно здійснити аналіз основних коефіцієнтів ділової активності ТОВ «Ольга». Узагальнені результати розрахунків наведено в таблиці 2.6, на основі яких і буде проведено подальший аналіз.

Таблиця 2.6

Аналіз показників ділової активності підприємства ТОВ «Ольга»

Показники	Роки			Зміна значення 2024 р. порівняно з			
	2022	2023	2024	2022 р.		2023 р.	
				абсол. знач.	в %	абсол. знач.	в %
1. Коефіцієнт оборотності активів	1,9	2,3	2,05	-0,25	-10,9	0,15	7,9
2. Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	3,0	3,4	3,2	-0,2	-5,9	0,2	6,7
3. Коефіцієнт оборотності основних засобів	8,7	11,6	13,0	1,4	12,1	4,3	49,4
4. Коефіцієнт оборотності власного капіталу	2,3	2,5	3,6	1,1	44,0	1,3	56,5

Джерело: складено за даними ТОВ «Ольга»

У період з 2022 по 2024 рік спостерігаються позитивні зміни більшості показників ділової активності підприємства, що свідчить про поліпшення ефективності використання ресурсів. Так, коефіцієнт оборотності активів знизився з 2,3 у 2023 році до 2,05 у 2024 році, тобто на 0,25 пункту або 10,9% порівняно з 2022 роком. Це може свідчити про деяке уповільнення обороту активів, однак у порівнянні з 2023 роком показник зріс на 0,15 (або на 7,9%), що є позитивним сигналом про відновлення ефективності активів.

Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів у 2024 році становив 3,2, що

на 0,2 більше за попередній рік і на 0,2 менше порівняно з 2022 роком. Це вказує на стабільний рівень управління запасами, хоча дещо зменшилась ефективність у трирічному розрізі.

Коефіцієнт оборотності основних засобів демонструє стійке зростання: з 8,7 у 2022 році до 13,0 у 2024 році. Абсолютне зростання склало 4,3 одиниці або 49,4% порівняно з 2023 роком. Така динаміка свідчить про більш інтенсивне та результативне використання основних засобів.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу зріс з 2,3 у 2022 році до 3,6 у 2024 році, що є досить суттєвим покращенням – на 1,3 одиниці або 56,5% у порівнянні з 2023 роком. Це означає, що підприємство більш ефективно використовує власні фінансові ресурси для створення обсягів реалізації.

Загалом, покращення коефіцієнтів оборотності основних засобів та власного капіталу вказує на підвищення ефективності виробничої та фінансової діяльності підприємства. Незначне зниження оборотності активів і запасів не носить критичного характеру й компенсується позитивною динамікою в інших показниках.

Підсумовуючи, можна зазначити, що ТОВ «Ольга» є стабільно розвиненим аграрним підприємством, яке функціонує на основі сучасних принципів управління та господарювання. Завдяки ефективній організаційній структурі, стратегічному плануванню, впровадженню інновацій, активній зовнішньоекономічній діяльності та партнерству з провідними постачальниками й фінансовими установами, підприємству вдається забезпечувати високу результативність роботи. Аналіз фінансових і економічних показників за 2022-2024 роки підтверджує динамічне зростання обсягів виробництва, підвищення рентабельності, ефективності використання ресурсів, а також збереження фінансової стійкості. Це свідчить про значний потенціал подальшого розвитку ТОВ «Ольга» у контексті національного агропромислового комплексу та міжнародної співпраці.

2.2. Аналіз структури капіталу та оцінка ефективності його використання на ТОВ «Ольга»

Важливою складовою управління капіталом ТОВ «Ольга» є проведення аналізу його структури та оцінки ефективності використання. Основна мета такого аналізу полягає у виявленні тенденцій у динаміці обсягів і складу капіталу, а також оцінці їх впливу на фінансову стійкість підприємства та ефективність використання залучених ресурсів.

Структура капіталу підприємства визначається співвідношенням власного та позикового капіталу, які використовуються для фінансування активів у процесі господарської діяльності. Проаналізуємо ці показники на основі узагальнених даних, наведених у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Структура та динаміка капіталу ТОВ «Ольга»

Показники	Роки					
	2022		2023		2024	
	тис.грн	питома вага, %	тис.грн	питома вага, %	тис.грн	питома вага, %
Капітал, всього	50370,0	100,0	56530,0	100,0	68844,0	100,0
Власний капітал	44322,0	88,0	51161,0	90,5	56427,0	82,0
в т. ч. нерозподілений прибуток (збиток)	3695,0	7,3	6839,0	12,1	5266,0	7,6
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	0	-	0	-	0	-
Поточні зобов'язання і забезпечення	6048,0	12,0	5369,0	9,5	12417,0	18,0

Джерело: складено за даними ТОВ «Ольга»

У 2022 році загальний обсяг капіталу підприємства становив 50 370 тис. грн, з яких 88 % припадало на власний капітал, що свідчить про високий рівень фінансової незалежності. Нерозподілений прибуток у цей період становив 3 695 тис. грн або 7,3 % від загального обсягу капіталу.

У 2023 році відбулося зростання як загального капіталу (до 56 530 тис.

грн), так і частки власного капіталу до 90,5 %, що свідчить про подальше посилення фінансової стійкості. Зросла і сума нерозподіленого прибутку до 6 839 тис. грн, або 12,1 %.

Проте у 2024 році, незважаючи на зростання загального капіталу до 68 844 тис. грн, частка власного капіталу зменшилась до 82 %. Це зниження пояснюється суттєвим збільшенням поточних зобов'язань, які зросли з 5 369 тис. грн у 2023 році до 12 417 тис. грн у 2024 році, що призвело до зростання їх питомої ваги з 9,5 % до 18 %. Довгострокові зобов'язання при цьому залишались відсутніми протягом усього періоду.

Зниження питомої ваги власного капіталу у 2024 році порівняно з попередніми роками свідчить про деяке послаблення фінансової незалежності підприємства, однак показник залишається на достатньо високому рівні. Це дозволяє охарактеризувати фінансову стійкість ТОВ «Ольга» як задовільну, хоча подальше зростання поточних зобов'язань потребує контролю.

Узагальнену динаміку змін у структурі власного та позикового капіталу ТОВ «Ольга» за 2022-2024 роки відображено на графіках, наведених на рис. 2.1-2.3. Ці візуалізації дозволяють наочно проаналізувати пропорції між джерелами фінансування діяльності підприємства протягом 2022-2024 років.

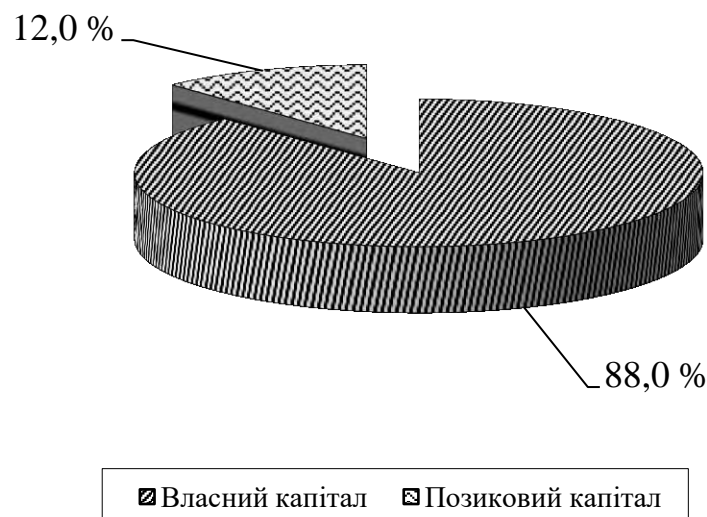

Рис. 2.1. Структура власного та позикового капіталу ТОВ «Ольга» за 2022 рік

Джерело: складено за даними ТОВ «Ольга»

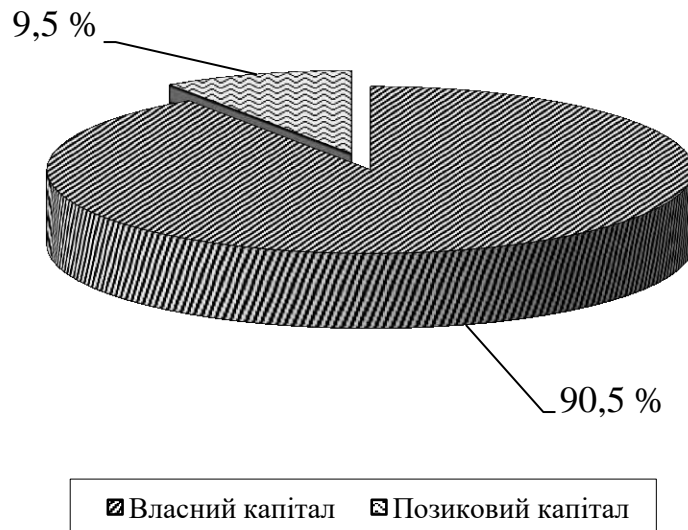

Рис. 2.2. Структура влого та позикового капіталу ТОВ «Ольга» за 2023 рік

Джерело: складено за даними ТОВ «Ольга»

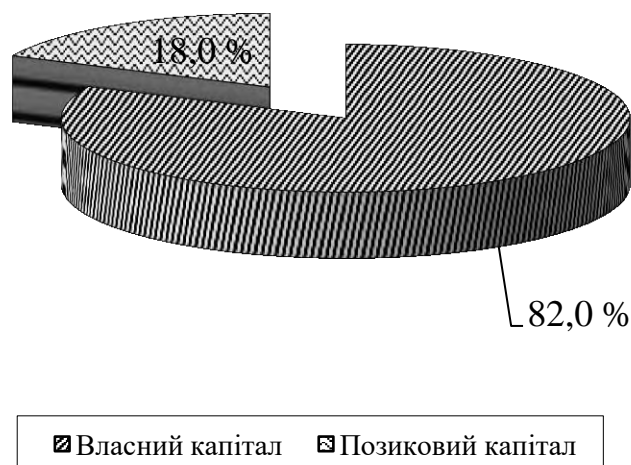

Рис. 2.3. Структура влого та позикового капіталу ТОВ «Ольга» за 2024 рік

Джерело: складено за даними ТОВ «Ольга»

Наступним етапом дослідження є оцінка ефективності структури капіталу з позиції досягнення найвищого рівня прогнозованої фінансової рентабельності. Для цього проаналізуємо вплив залучення позикових коштів на прибутковість власного капіталу шляхом розрахунку ефекту фінансового важеля. Узагальнені результати наведено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Розрахунок ефекту фінансового важеля ТОВ «Ольга»

Показники	Роки			Зміна значення 2024 р. порівняно з			
	2022	2023	2024	2022 р.		2023 р.	
				абсол. знач.	в %	абсол. знач.	в %
Коефіцієнт валової рентабельності активів,%	7,4	12,8	8,4	1,0	13,5	-4,4	-34,4
Ставка податку на прибуток	0,18	0,18	0,18	-	-	-	-
Ставка відсотку за кредит,%	16,0	16,0	16,0	-	-	-	-
Позикові кошти, тис. грн.	6048,0	5369,0	12417,0	6369,0	105,3	7048,0	131,3
Власні кошти, тис. грн.	44322,0	51161,0	56427,0	12105,0	27,3	5266,0	10,3
Диференціал фінансового важеля	-8,6	-3,2	-7,6	1,0	11,6	-4,4	-137,5
Плече фінансового важеля	0,14	0,10	0,22				
Ефект фінансового важеля	-0,99	-0,26	-1,37	-0,38	-38,4	-1,11	-426,9

Джерело: складено за даними ТОВ «Ольга»

Упродовж трьох аналізованих років відбулися суттєві зміни як у структурі капіталу, так і в ефективності його використання. Коефіцієнт валової рентабельності активів у 2023 році зріс до 12,8 % (проти 7,4 % у 2022 році), що свідчило про зростання прибутковості використання активів. Проте вже у 2024 році показник знизився до 8,4 %, що на 4,4 п.п. менше, ніж у попередньому році. Це зменшення може бути наслідком підвищення витрат або зниження прибутковості в умовах зовнішніх економічних викликів.

Значне зростання обсягів позикового капіталу у 2024 році – на 105,3 % порівняно з 2022 роком і на 131,3 % – порівняно з 2023 роком (до 12417,1 тис. грн) – свідчить про активне використання зовнішніх фінансових ресурсів для фінансування діяльності. Водночас частка власного капіталу також збільшилася, але темпи приросту були менш динамічними – 27,3 % за два роки.

На тлі зниження диференціалу фінансового важеля з -8,6 у 2022 році до -7,6 у 2023 році, а потім до -7,2 у 2024 році можна зробити висновок, що ефективність використання позикових коштів залишалася низькою, а їхня

вартість не перекривалася прибутковістю активів.

Плече фінансового важеля зросло з 0,14 у 2022 році до 0,22 у 2024 році, що свідчить про збільшення рівня залучення позикового капіталу у фінансуванні діяльності. Проте ефект фінансового важеля у 2024 році погіршився – значення становило -1,37, що на 0,38 пункту гірше, ніж у 2022 році, і на 1,11 пункту – порівняно з 2023 роком. Це означає, що залучення позикових коштів у 2024 році не лише не сприяло зростанню фінансової рентабельності, а й, навпаки, негативно позначилося на загальній прибутковості.

Отже, аналіз свідчить про неефективність використання фінансового важеля у 2024 році. Підприємству варто переосмислити стратегію залучення позикових коштів, звертаючи більше уваги на рентабельність активів та вартість кредитних ресурсів.

Варто зазначити, що управління капіталом на ТОВ «Ольга» є важливим інструментом забезпечення стабільного розвитку, фінансової стійкості та прибутковості господарської діяльності. Основна мета управління капіталом полягає в оптимальному балансі між власними та позиковими ресурсами з урахуванням вартості капіталу, рівня фінансових ризиків і потреб у фінансуванні.

Формування політики управління капіталом на досліджуваному підприємстві здійснюється з урахуванням таких принципів:

- 1) забезпечення ліквідності – підтримка достатнього рівня обігових коштів для покриття поточних зобов'язань;
- 2) мінімізація вартості капіталу – вибір оптимальних джерел фінансування, які забезпечують найнижчу вартість залучених ресурсів;
- 3) підвищення фінансової рентабельності – максимізація прибутку на вкладений власний капітал;
- 4) збереження фінансової незалежності – підтримка високої частки власного капіталу у загальній структурі;
- 5) гнучкість фінансування – можливість оперативного реагування на

зміни в зовнішньому середовищі та внутрішні потреби підприємства.

ТОВ «Ольга» орієнтується на переважне використання власного капіталу, що підтверджується високою питомою вагою власних коштів протягом 2022-2024 років. Така політика дозволяє знизити ризики, пов'язані з обслуговуванням боргу, та забезпечити фінансову стабільність. Водночас підприємство активно залучає короткострокові позикові кошти у періоди розширення виробництва, модернізації техніки чи при реалізації інвестиційних проєктів. Це вимагає ретельного контролю ефективності використання позикових ресурсів, оскільки, як показав аналіз, у 2024 році ефект фінансового важеля був від'ємним, що свідчить про необхідність корекції у фінансовій політиці.

Раціональне управління капіталом на підприємстві передбачає постійний моніторинг структури джерел фінансування, аналіз рентабельності інвестицій, прогнозування фінансових результатів та гнучке планування грошових потоків. Тільки за умови інтегрованого підходу до управління капіталом підприємство може досягти фінансової рівноваги, забезпечити інвестиційну привабливість і зберегти конкурентоспроможність в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Таким чином, аналіз структури капіталу та ефективності його використання на ТОВ «Ольга» свідчить про загалом стабільний фінансовий стан підприємства, що підтверджується високою часткою власного капіталу в структурі фінансування. Водночас у 2024 році відбулося зростання частки короткострокових зобов'язань і погіршення ефекту фінансового важеля, що вказує на неефективне використання залучених коштів. Підприємству доцільно здійснити оптимізацію структури капіталу, зокрема шляхом підвищення прибутковості активів і контролю за собівартістю.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Управління капіталом підприємства становить одну з фундаментальних умов його успішної діяльності. У цьому контексті передбачено низку взаємопов'язаних процедур: планування потреб у фінансових ресурсах, залучення коштів із власних чи залучених джерел, їх ефективне використання й систематичний контроль. Зокрема, управління капіталом не обмежується просто розподілом фінансових ресурсів, значну увагу приділяють їхній максимальній задейшованості, що дозволяє підвищити продуктивність фінансової діяльності та зменшити ризики в умовах невизначеності. Планування капіталу охоплює оцінку потреб підприємства на короткий, середній та довгий термін; залучення може включати власний капітал, боргові ресурси чи інвестиції; використання передбачає балансоване розміщення ресурсів між різними напрямками діяльності; контроль означає регулярний моніторинг фінансових показників, виявлення відхилень від планів та впровадження коригувальних заходів.

Крім того, управління капіталом охоплює не лише фінансову сферу, але й комплексне використання інших ресурсів, людського, матеріального тощо. Системний аналіз ефективності застосовуваної стратегії дозволяє підприємству своєчасно адаптуватися до змін у ринковому середовищі та конкурентному просторі. У сучасних умовах, коли бізнес-середовище відзначається високою динамікою й непередбачуваністю, надзвичайно важливим є також реінвестування капіталу для впровадження інновацій і передових технологій. Ефективне управління капіталом також передбачає врахування стратегічних ризиків, пов'язаних із коливаннями валютних курсів, інфляцією та іншими зовнішніми факторами; розробку та реалізацію стратегії управління оборотним капіталом, оскільки він впливає на ліквідність і платоспроможність; і внутрішній аудит, як засіб контролю за виконанням процедур і виявленням

проблем. Внаслідок правильно побудованої системи управління капіталом підприємство може підвищити конкурентоспроможність та забезпечити стабільний розвиток у довгостроковій перспективі [4].

На завершення дослідження встановлено, що капітал підприємства слід розуміти як сукупність грошових, матеріальних і нематеріальних активів, призначених для підтримки операційної діяльності та розвитку. У цю сукупність входять власний капітал, залучені кошти, прибуток, резерви та інші активи, що легко конвертуються у грошові ресурси. У свою чергу, кожна із складових капіталу відіграє важливу роль: власний капітал формує базис фінансової стійкості й самостійного розвитку; залучені кошти – це ресурс для розширення бізнесу чи реалізації нових проєктів; прибуток – джерело інвестицій у інновації; резерви – гарантія стійкості в умовах ризиків; інші активи (наприклад, нерухомість, цінні папери) – це додатковий інструмент забезпечення фінансової стабільності і управління ризиками. Таким чином, ефективне управління капіталом підприємства – критично важливий елемент стратегічного планування й досягнення успіху у сучасному бізнес-середовищі.

У сучасних умовах ведення бізнесу процес управління капіталом підприємства має враховувати постійні зміни ринкової кон'юнктури, оновлення законодавства, а також динамічний розвиток технологій. Здатність компанії гнучко реагувати на ці зовнішні виклики завдяки адаптивному фінансовому плануванню надає їй суттєві переваги в конкурентному середовищі. Успішне управління фінансовими ресурсами передбачає не лише вміння розподіляти витрати раціонально, а й систематичну оцінку ефективності їх використання, а також належну реакцію на можливі ризики. Такий всебічний підхід формує підґрунтя для стабільного фінансового зростання підприємства та збереження його позицій на ринку [13; 19].

Важливим фактором успішного фінансового управління є гармонійне поєднання стратегічних рішень, операційних процесів і відповідних інструментів, які спрямовані на підвищення ефективності використання капіталу. Організаційно-економічна система управління охоплює п'ять

взаємопов'язаних компонентів. Перший – це довгострокове планування, що дозволяє підприємству окреслити майбутні цілі та потреби у фінансових ресурсах. Сюди належать, наприклад, інвестиційні програми, виведення нової продукції або розширення ринків збуту. Другим є пошук оптимальних джерел фінансування, серед яких можуть бути як власні кошти, так і зовнішні ресурси – кредити, випуск цінних паперів тощо.

Третім елементом системи є інвестування, коли приймаються рішення щодо ефективного розподілу доступного капіталу між пріоритетними напрямками. Важливою складовою є також управління ризиками – процес, що передбачає виявлення та нейтралізацію фінансових загроз. Для цього підприємства можуть використовувати інструменти диверсифікації або страхування. Останній, п'ятий компонент – це моніторинг і контроль, які забезпечують прозорість у використанні фінансових ресурсів і дають змогу перевірити відповідність діяльності підприємства визначеним стратегічним орієнтирам [26].

З вищенаведеного випливає, що ефективне управління капіталом є результатом цілісного процесу, що включає якісне планування, обґрунтований вибір джерел фінансування, продумане інвестування, адекватне управління ризиками та постійний контроль за досягненням поставлених цілей.

Варто також зазначити, що управління капіталом – це не лише технічне завдання, а складна система, що враховує низку специфічних чинників, таких як масштаб діяльності підприємства, особливості галузі, динаміка ринку та стратегічні наміри [27]. Згідно з досвідом управлінців, ефективна фінансова політика повинна поєднувати гнучкість, ресурсну забезпеченість, стратегічну орієнтованість та увагу до ризиків. По-перше, здатність швидко змінювати напрям дій у відповідь на економічні зміни дозволяє підприємству зберігати стійкість. По-друге, наявність ефективних механізмів розподілу ресурсів сприяє досягненню поставлених завдань і зміцненню конкурентоспроможності. По-третє, важливо, щоби всі рішення у сфері капіталу узгоджувалися з загальною стратегією розвитку підприємства. І по-четверте, ризики, які виникають у ході

господарської діяльності, повинні бути чітко ідентифіковані, з подальшим формуванням дієвих механізмів їх нівелювання.

Розроблення стратегії щодо формування та ефективного управління капіталом має враховувати як загальноекономічні тенденції, так і специфічні вимоги, що виникають у процесі діяльності компанії. Реалізація таких стратегій можлива через інструменти дивідендної або емісійної політики. У рамках короткострокового фінансового планування формуються відповідні показники, що відображають основні аспекти залучення та розподілу капіталу протягом одного бюджетного року.

Капітал є важливим елементом фінансової системи будь-якого підприємства, адже саме він формує основу для здійснення господарської діяльності [36; 39]. Тому проведення якісного аналізу капіталу дозволяє отримати достовірну інформацію про поточний фінансовий стан суб'єкта господарювання. На основі такої інформації керівництво може приймати обґрунтовані управлінські рішення, спрямовані на зменшення вартості фінансових ресурсів та вдосконалення їхньої структури. Аналіз структури капіталу та джерел його формування є необхідним кроком для оцінки ефективності їх практичного використання. Оцінка кількісних і якісних характеристик капіталу дає змогу краще зрозуміти динаміку змін і виявити потенціал для оптимізації його структури.

У такому контексті використання фінансово-аналітичних методів стає надзвичайно важливим інструментом. Вони дозволяють виявити ранні ознаки можливих негативних тенденцій у розвитку підприємства та забезпечити оперативну реакцію на них. Це особливо актуально в періоди економічної нестабільності, коли зовнішні чинники можуть суттєво вплинути на фінансові результати компанії та її операційну діяльність.

Ще одним важливим елементом системи управління капіталом виступає фінансовий контроль. Його основна мета – здійснення нагляду за ключовими напрямками фінансової діяльності, оперативне виявлення відхилень від запланованих показників та прийняття відповідних коригувальних заходів. У

цьому випадку контроль охоплює не лише перевірку виконання фінансових планів, але й оцінку ефективності використання ресурсів підприємства, зокрема його капіталу.

Механізм управління капіталом включає також функціональний компонент, який поєднує основні методи, засоби та процедури формування капіталу. У цьому контексті стратегія управління капіталом розглядається як ключовий інструмент загальної системи управління підприємством. Вона охоплює комплекс підходів, заходів і рішень, що спрямовані на забезпечення такого рівня капіталу, який сприяє розвитку компанії та підтриманню її стабільного функціонування [44]. Розроблення та впровадження подібної стратегії зумовлено потребою у фінансовій стабільності, яка прямо залежить від наявності достатніх обсягів власних і залучених ресурсів. Відтак, формування капіталу є стратегічним завданням, без якого неможливо забезпечити стійку позицію на ринку.

Процес побудови функціонального елементу управління капіталом реалізується поетапно. Перший крок – це визначення оптимального обсягу власного капіталу. Основна складність полягає у пошуку збалансованого співвідношення між власними коштами та залученими зобов'язаннями. Варто враховувати, що чим більша частка власного капіталу, тим вищим буде рівень фінансової незалежності підприємства [12; 23].

Управління власними ресурсами ускладнюється постійними змінами, що виникають у процесі господарської діяльності: обсяги капіталу можуть змінюватися як у бік збільшення, так і у бік зменшення, що впливає на складові фінансової структури. Оптимізація структури капіталу передбачає врахування низки важливих критеріїв, зокрема – допустимого рівня прибутковості, прийняттого рівня ризику, мінімізації середньозваженої вартості капіталу, а також максимізації ринкової вартості підприємства.

Управління власним капіталом охоплює не лише ефективне використання вже наявних фінансових ресурсів, а й забезпечення сталого формування нових, необхідних для подальшого розвитку. Цілеспрямоване формування капіталу

прямо впливає на загальну результативність господарської діяльності. Головна мета цього процесу – задоволення потреб підприємства в основних та оборотних активах при одночасному дотриманні раціональної структури капіталу, що створює передумови для його ефективного функціонування в коротко- та довгостроковій перспективі.

Власний капітал підприємства формується з двох основних джерел – внутрішніх і зовнішніх, однак провідну роль серед них відіграє нерозподілений прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства після виконання податкових та інших зобов'язань. Саме цей прибуток є базою для подальшого зростання власного капіталу та підвищення ринкової вартості підприємства в довгостроковій перспективі [36; 51].

Серед зовнішніх джерел основну роль відіграє залучення додаткового пайового або акціонерного капіталу. Це може бути реалізовано як через додаткові внески до статутного фонду (для підприємств з пайовою формою власності), так і шляхом емісії нових акцій (у разі акціонерної форми організації). Вибір конкретного способу нарощення капіталу має ґрунтуватися на принципі зростання вартості компанії, яка збільшується в результаті підвищення прибутковості та зростання курсу акцій на ринку.

При прийнятті управлінських рішень важливо оцінити вартість залучення капіталу з різних джерел, як внутрішніх, так і зовнішніх [53]. Така оцінка дозволяє вибрати найбільш вигідні альтернативи для нарощення фінансових ресурсів, забезпечивши їх ефективне використання.

Особлива увага при цьому приділяється максимальному використанню внутрішніх резервів, тобто тих фінансових надходжень, які генеруються самим підприємством. Лише після вичерпання потенціалу внутрішніх джерел доцільно звертатися до зовнішніх форм капіталізації. Це дозволяє зберегти контроль над підприємством і уникнути надмірної залежності від кредиторів.

З точки зору інвесторів та партнерів, наявність значного обсягу власного капіталу свідчить про фінансову стійкість підприємства та його здатність відповідати за зобов'язаннями. Низький рівень кредиторської заборгованості у

поєднанні з високою капіталізацією підвищує довіру з боку контрагентів і сприяє покращенню ділової репутації компанії.

Важливою складовою ефективного управління є також оптимізація структури власного капіталу. При цьому доцільно дотримуватися таких критеріїв, як збереження контролю за підприємством з боку засновників та зниження загальної вартості залучених ресурсів. Досягнення фінансової рівноваги між різними джерелами дозволяє підвищити ефективність використання капіталу [46].

Покращення управління власними ресурсами можливе за кількома напрямками. Зокрема, шляхом збільшення оборотності капіталу, підвищення його рентабельності, а також за рахунок застосування методів прискореної амортизації. При залученні зовнішніх коштів важливо брати до уваги їхню вартість – середньозважена вартість капіталу не повинна перевищувати фактичну рентабельність інвестицій та доходність підприємства загалом. Недотримання цього принципу може призвести до втрати ефективності капіталовкладень.

Попри те, що механізм управління формуванням капіталу має спільні елементи для всіх підприємств, його практична реалізація завжди враховує специфіку конкретного бізнесу. Тут важливі й стратегічні цілі, і обсяг наявних ресурсів, і особливості галузі. Саме тому процес побудови фінансової політики повинен бути індивідуальним і адаптивним.

На наш погляд, система фінансового управління на підприємстві повинна будуватися з урахуванням взаємозв'язку між логічною моделлю управління фінансовими ресурсами та сукупністю концепцій, методів, механізмів і відповідних інструментів (рис. 3.1).

Як бачимо, схема відображає цілісну логічну модель формування та реалізації системи управління фінансовими ресурсами підприємства, яка охоплює як стратегічні, так і тактичні елементи впливу, а також внутрішні й зовнішні фактори. Такий підхід дозволяє забезпечити системність і послідовність у прийнятті управлінських рішень.

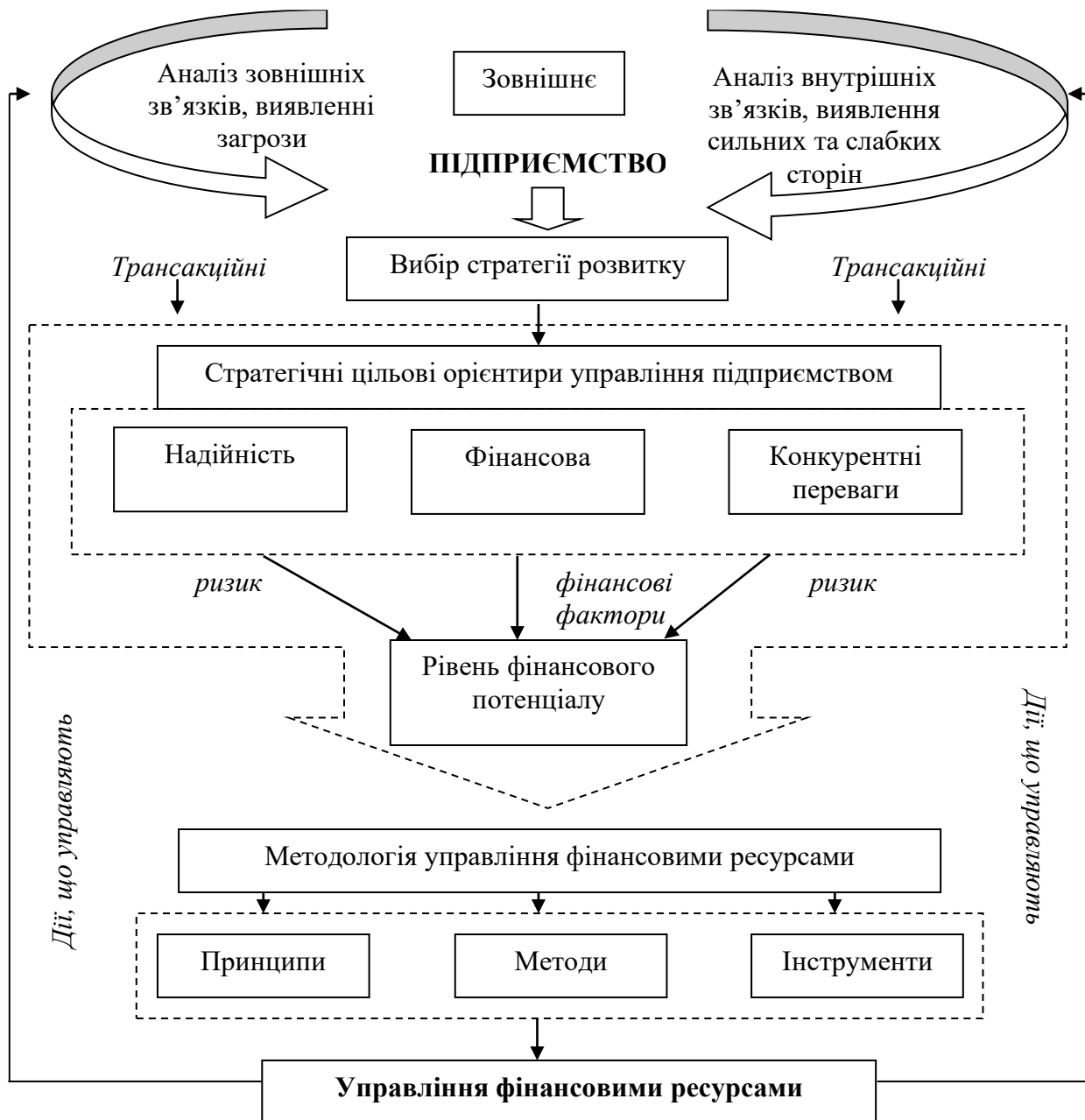

Рис. 3.1 Модель управління фінансами підприємства

Джерело: власні дослідження автора

У центрі моделі розміщено підприємство, яке функціонує в умовах постійної взаємодії із зовнішнім та внутрішнім середовищем. З одного боку, здійснюється аналіз зовнішніх зв'язків з метою виявлення загроз та можливостей (наприклад, ринкова кон'юнктура, податкове законодавство, валютні коливання). З іншого боку, проводиться аналіз внутрішніх зв'язків, що дозволяє ідентифікувати сильні та слабкі сторони самого підприємства

(ресурсна база, організаційна структура, кадровий потенціал тощо). Саме результати цих двох типів аналізу стають основою для вибору стратегії розвитку підприємства, яка тісно пов'язана з його фінансовою політикою.

На наступному рівні представлені стратегічні цільові орієнтири управління, серед яких виділяються три основні складові: надійність, фінансова стабільність, конкурентні переваги.

Ці орієнтири пов'язуються між собою та з підприємством через категорію ризику, що є одним із визначальних чинників в оцінці фінансової діяльності. У свою чергу, ці елементи впливають на рівень фінансового потенціалу, який формується під впливом як фінансових факторів, так і загального стратегічного вектору розвитку підприємства.

Наступний блок схеми – методологія управління фінансовими ресурсами, яка складається з трьох базових компонентів:

- принципи (наприклад, рентабельність, ліквідність, фінансова безпека),
- методи (аналіз, планування, бюджетування, прогнозування),
- інструменти (власне управлінські важелі: кредитування, емісія акцій, реінвестування прибутку тощо).

Узагальненням представленої логічної моделі є управління фінансовими ресурсами, як кінцева функція системи, спрямована на забезпечення ефективного функціонування підприємства через раціональне формування, розподіл і використання грошових потоків.

Також варто звернути увагу на дві бокові стрілки, що позначають дії, які упереджують та супроводжують процес управління. Це вказує на безперервність, динамічність і циклічність управлінських дій, де кожен етап пов'язаний із попереднім та наступним.

Представлена схема є прикладом системного підходу до управління фінансовими ресурсами підприємства. Вона показує, що ефективне фінансове управління вимагає не лише чітко окреслених методів та інструментів, але й стратегічного бачення, яке формується на основі глибокого аналізу зовнішніх і внутрішніх факторів. Особливу роль у моделі відіграє категорія фінансового

потенціалу, що узагальнює можливості підприємства до розвитку й адаптації в умовах змінного середовища. Такий підхід забезпечує не просто управління фінансами, а їх цілеспрямоване використання як інструменту досягнення стратегічних цілей підприємства.

Отже, успішне управління капіталом ґрунтується на гнучкості, ефективному використанні ресурсів та стратегічному бачення. Воно передбачає адаптацію до постійних змін економічного середовища й активне використання сучасних підходів до фінансової аналітики. Саме такі кроки дозволяють підприємству забезпечити свою стійкість, інвестиційну привабливість і конкурентоспроможність на ринку.

ВИСНОВКИ

Управління капіталом є важливим елементом фінансової діяльності будь-якого підприємства, оскільки саме від ефективності формування, розміщення та використання фінансових ресурсів залежить його конкурентоспроможність, стійкість і здатність до зростання. У ході виконання кваліфікаційної роботи було всебічно досліджено теоретичні підходи, сучасні методи оцінки ефективності використання капіталу, а також практичний досвід управління капіталом на прикладі діяльності ТОВ «Ольга».

На основі опрацювання наукової літератури, статистичних даних і фінансової звітності сформовано розуміння того, що капітал підприємства є не лише джерелом фінансування його активів, а й інструментом реалізації стратегічних цілей. В умовах постійних змін у зовнішньому середовищі (економічна нестабільність, валютні коливання, податкові зміни тощо) важливо не просто управляти фінансовими ресурсами, а робити це системно, адаптивно та з урахуванням довгострокової перспективи. У роботі доведено, що управління капіталом потребує поєднання стратегічного мислення, аналітичного підходу та здатності оперативно ухвалювати ефективні управлінські рішення.

У теоретичному розділі розкрито сутність поняття «капітал», його види та роль у діяльності підприємства. Детально проаналізовано структуру капіталу та принципи її оптимізації. Значна увага приділена методам оцінювання ефективності використання капіталу, зокрема коефіцієнтному аналізу, який дозволяє комплексно оцінити прибутковість, ліквідність, фінансову незалежність і ділову активність підприємства. Акцент зроблено на важливості досягнення оптимального співвідношення між власним і позиковим капіталом як передумови мінімізації фінансових ризиків і вартості залучених ресурсів.

У практичному розділі здійснено детальний аналіз фінансового стану ТОВ «Ольга» за 2022-2024 роки. На основі аналізу балансових показників, коефіцієнтів рентабельності, фінансової стійкості та ефективності

використання капіталу виявлено низку позитивних тенденцій. Зокрема, підприємство демонструє стабільне зростання обсягів діяльності, збереження високого рівня власного капіталу, позитивну динаміку показників рентабельності та ефективне використання основних засобів. Це свідчить про високу якість управлінських рішень та ефективну політику капіталізації.

Разом з тим, у 2024 році було виявлено окремі загрози фінансовій стійкості підприємства: зростання частки короткострокових зобов'язань, зниження ефекту фінансового важеля, зменшення рентабельності продажів і витрат. Це свідчить про необхідність посилення контролю за вартістю позикових ресурсів та ефективністю їх використання. В роботі підкреслено, що активне залучення позикового капіталу має бути виправданим лише за умов перевищення рентабельності активів над вартістю фінансування, що у 2024 році не було досягнуто.

Третій розділ роботи присвячено пошуку шляхів удосконалення управління капіталом на підприємстві. Запропоновано комплекс заходів, серед яких:

- оптимізація структури капіталу за рахунок підвищення частки власних ресурсів;
- удосконалення системи фінансового контролю на базі сучасних цифрових технологій;
- впровадження прискореної амортизації з метою оновлення основних фондів без залучення дорогих кредитів;
- застосування стратегічного фінансового планування, орієнтованого на баланс між доходністю та ризиками;
- використання внутрішніх джерел капіталу як пріоритетного напрямку фінансування розвитку.

Результати дослідження доводять, що ефективне управління капіталом базується на комплексному підході, який охоплює аналіз усіх джерел формування капіталу, оцінку його вартості, структурну оптимізацію та ефективне розміщення з урахуванням ризиків. Такий підхід дозволяє

забезпечити стабільність, фінансову гнучкість і високий рівень рентабельності підприємства в довгостроковому періоді.

Практична цінність роботи полягає в тому, що розроблені рекомендації можуть бути впроваджені на ТОВ «Ольга» та адаптовані іншими підприємствами агропромислового сектору України. Це дозволить підвищити ефективність управління фінансовими ресурсами, зміцнити фінансову стійкість, забезпечити сталість розвитку навіть в умовах економічної невизначеності.

Підсумовуючи, варто наголосити: ефективне управління капіталом є не лише фінансовою задачею, а стратегічною необхідністю для підприємства, яке прагне до сталого зростання, інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В. Власний та позичковий капітал підприємств і критерії їх раціонального співвідношення. *Економіка України*. 2017. № 6. С. 26-32.
2. Баліцька В. В. Організаційно-функціональний механізм впливу на формування капіталу підприємств. *Фондовий ринок*. 2015. № 43. С. 24-34.
3. Баліцька В. В. Структурування капіталу підприємств та оцінка ефективності його використання. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2013. № 6. С. 56-62.
4. Білявський В. М. Реалізація інноваційних проектів як фактор підвищення конкурентноспроможності підприємства. *Сталий розвиток економіки*. 2018. № 38. С. 131-140.
5. Бланк І. А. Фінансовий менеджмент: навчальний курс. Київ: «Ніка-Центр», Ельга. 2015. 528 с.
6. Бланк І. А. Управління формуванням капіталу. Київ: Ніка-Центр, Ельга. 2015. 512 с.
7. Бойко Т. П. Соціально відповідальне інвестування як механізм залучення капіталу підприємствами АПК. *Корпоративні фінанси: проблеми та перспективи інноваційного розвитку: 2018 рік*: зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф., 12 жовт. 2018 р. Київ: КНЕУ, 2018. С. 21-24.
8. Брігхем Ю. Ф. Основи фінансового менеджменту. Київ: Ельга, 2011. 1000 с.
9. Бровко Л. І., Капуш О. В. Етапи управління капіталом підприємства в умовах нестабільності. *Молодий вчений*. 2017. № 12(1). С. 127-129.
10. Великий Ю. В. Організаційно-економічний механізм управління капіталом підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 12. С. 53-59.
11. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. Відомості Верховної ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/436-15>.
12. Гончаренко А. М. Економічний зміст та етапи управління капіталом у машинобудуванні та сфері послуг. *Економіка та управління підприємствами*

- машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики.* 2016. № 2 (2). С. 102-112.
13. Грачов А. В. Зростання власного капіталу, фінансовий важіль і платоспроможність підприємства. *Фінансовий менеджмент.* 2016. №2. С. 149-151.
14. Деєва Н. Е., Дякун А. М. Управління власним капіталом корпоративного підприємства торгівлі: кількісна та структурна динаміка. *Проблеми системного підходу в економіці.* 2023. Вип. 3. С. 20-27.
15. Деєва Н. Е., Дякун А. М. Цифрові технології управління капіталізацією корпоративного підприємства торгівлі. *Інвестиції: практика та досвід.* 2025. № 7. С. 41-47.
16. Добуш Т. І., Далик В. П., Тарнавський В. Я., Зозуля А. І., Карпляк Р. В. Управління капіталом підприємства: організаційно-економічний механізм. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Економічні науки.* 2024. № 3(1). С. 38-44.
17. Дробот Д. В. Чинники управління капіталом та залучення інвестицій в аграрні підприємства в умовах економічної невизначеності. *Інвестиції: практика та досвід.* 2025. № 6. С. 127-132.
18. Дробот Я. В., Корнієнко І. С. Управління капіталом в контексті забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету.* 2022. № 1. С. 68-78.
19. Дробчак С. З. Особливості управління капіталом підприємства у процесі інтеграції України в глобальну економіку знань. *Актуальні проблеми економіки.* 2017. № 11. С. 36-40.
20. Дякун А. М. Капіталізація корпоративного підприємства торгівлі: генезис дефініції та підходів до управління. *Економіка. Фінанси. Право.* 2024. № 8. С. 33-37.
21. Єфімова О. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Вид. 4-е. Київ: Бухгалтерський облік, 2013. 528 с.
22. Зборовська Ю. О. Капітал підприємства: теоретичні аспекти визначення капіталу. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2014. №7. С. 35-

39.

23. Зимовець В. Капіталізація реального сектору економіки. *Світ фінансів*. 2018. №1(54). С. 7-21.

24. Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С., Ілляшенко Н. С. Інноваційний капітал і інноваційна культура в управлінні інноваційним розвитком підприємств в умовах технологічних трансформацій. *Проблеми економіки*. 2023. № 1. С. 96-104.

25. Кірсанова Т. О., Коляда Н. О. Система управління власним капіталом підприємства. *Вісник СумДУ: Економіка*. 2013. № 1. С. 58-63.

26. Косач І. А. Теоретико-прикладні засади стратегічного управління капіталізацією агропромислових підприємств. *Ефективна економіка*. 2024. № 3.

27. Костецький В. Сутнісно-теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення діяльності підприємства. *Галицький економічний вісник*. 2016. №4(29). С. 135-145.

28. Кушуєв А. А. Показники платоспроможності і ліквідності в оцінці кредитоспроможності позичальника. *Гроші і кредит*, 2016. 300 с.

29. Ліпич Л. Г. Капітал в системі управління підприємством. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2019. №647. С. 114-119.

30. Мазепка В. І. Резервні фонди підприємств як джерело інвестицій. *Фінанси України*. 2018. № 6. С. 45-53.

31. Мазур А. М. Діагностика фінансової стійкості як складова управління економічними процесами на підприємстві. *Сучасні підходи до креативного управління економічними процесами: зб. матер. ІХ Всеукр. наук.-практ. конф.*, 19 квітня 2018 р. Київ: НАУ, 2018. С. 84.

32. Мазур В. В. Управління вартістю капіталу в процесі управління вартістю будівельних підприємств. *Ефективна економіка*. 2025. № 6. С. 26-34.

33. Матюшенко І. Ю. Основи фінансового менеджменту: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2016. 220 с.

34. Мішенін Є. В. Оцінка потенціалу підприємства: конспект лекцій для

студ. усіх спец. / Є. В. Мішенін, О. М. Дутченко, Т. О. Семененко. Суми: СумДУ, 2017. 113 с.

35. Міщук Є. В. Аналіз і управління власним капіталом та його роль в управлінні підприємницькою діяльністю. *Агросвіт*. 2024. № 23. С. 20-27.

36. Мулик Т. О. Аналітичне забезпечення управління капіталом підприємств. *Економічний простір*. 2023. № 183. С. 95-103.

37. Налукова Н. І. Управління нематеріальними активами суб'єктів підприємництва: дискусійні аспекти та проблеми ідентифікації. URL: <http://www.nbuu.gov.ua/>

38. Олександренко І. В. Управління власним капіталом підприємства. *Економічний форум*. 2016. №4. С. 211-216.

39. Петраковська О. В. Власний капітал підприємства: сучасний погляд на його сутність, класифікацію та облік. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: Економічні науки. 2023. № 1. С. 106-114.

40. Платухін О. Г. Формування складу показників для оцінки ефективності фінансового управління власним капіталом підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: Економічні науки. 2024. № 9(2). С. 175-179.

41. Платухін О. Г. Шкальне вимірювання показників оцінки ефективності фінансового управління власним капіталом підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: Економічні науки. 2025. № 2(2). С. 156-160.

42. Попело О., Лопашук І. Управління капіталізацією агропромислових підприємств у контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 4. С. 112-123.

43. Попрозман О. І., Михайлов А. П., Кургузенкова Л. А. Управління власним капіталом підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2023. № 1. С. 85-93.

44. Птащенко Л. О. Інструментарій управління капіталом, як інвестиційним ресурсом у сфері бізнесу. *Економіка і регіон*. 2023. № 4. С. 165-

171.

45. Сабадирьова А. Л. Капіталізація потенціалу підприємства. *Механізм регулювання економіки*. 2017. № 1. С. 48-59.

46. Сіфурова А. І. Оборотний капітал та оборотні активи підприємства: суть, взаємозв'язок, особливості формування та використання. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2019. Вип. 2 (26). С. 62-74.

47. Ступнікер Г. Л. Вплив структури капіталу на формування вартості підприємства. *Вісник Запорізького нац. у-ту. Економ науки*. 2017. № 1. С. 55-62.

48. Тараруєв Ю. О., Рудаченко О. О., Коненко В. В. Управління капіталом як елемент фінансово-економічної безпеки суб'єктів підприємницької діяльності. *Ефективна економіка*. 2024. № 11.

49. Ткачук Л. М. Фінансові аспекти управління власним капіталом підприємства. *Innovation and Sustainability*. 2024. Iss. 2. С. 119-126.

50. Труніна І. М. В. Методичні підходи до управління затратами промислових підприємств. *Modern Economics*. 2018. № 7. С. 182-191.

51. Цуркан І. М. Існуючі теоретичні підходи до управління оборотним капіталом підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. № 8. С. 136-143.

52. Чемчикаленко Р. А., Проценко А. В. Управління оборотним капіталом підприємства в сучасних реаліях вітчизняної економіки. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія: Економіка*. 2022. Вип. 14. С. 234-242.

53. Шарова С. В., Ніколаєнко Т. Д. Оцінка фінансової стійкості підприємств. *Соціально-економічні, освітні та фахові проблеми молоді в умовах євроінтеграційних процесів: матеріали Всеукр. інтернет-конф., 27 квітня 2018 р. Запоріжжя* : 2017. С. 218-221.

54. Шипіцина Г. А. Місце та роль процесу оптимізації структури капіталу у системі управління капіталом машинобудівного підприємства. *Вісник Східноукраїнського нац. у-ту імені В. Даля*. 2016. № 1 (190). С. 246-252.